

Zicht op... jongeren en cultuurdeelname

achtergronden, literatuur en websites

Inhoud

Vooraf	5
Cultuurdeelname en cultuurbeleving van jongeren	7
Literatuur	17
Websites	31
Studiecentrum Cultuurnetwerk Nederland	33

Vooraf

'Ik vind bijvoorbeeld snooker leuk. Maar als je de regels niet snapt is er ook niet zo heel veel aan. Nu snap ik de regels eindelijk wel, met die punten enzo bij elkaar. En eigenlijk is het wel een hele mooi spel. Dat is eigenlijk ook een kunst. Kan me ook voorstellen dat andere mensen dat saai vinden. Het is eigenlijk ook saai om te kijken, maar als je dan 5 minuten bezig bent, dan vergeet je de tijd, dan raak je erin, dan vergeet je dat je zit te kijken. Andere mensen kunnen een uur naar een schilderij kijken en ik een uur naar een wedstrijd. Alles met kunst heeft met smaak te maken. Het is je smaak, het ligt je of het ligt je niet. Snookeren is dan eigenlijk mijn kunst.'*

Sinds een aantal jaren krijgen jongeren en hun cultuurdeelname veel aandacht van de overheid en culturele instellingen. Maar wat vinden jongeren zelf van kunst en cultuur, welke culturele activiteiten ondernemen ze, met wie en wat vinden ze leuk? En welke factoren bepalen of jongeren cultureel actief zijn? In het artikel van deze *Zicht op...* wordt op basis van literatuurstudie antwoord gegeven op deze vragen. Het artikel wordt afgesloten met twee projectbeschrijvingen van instellingen die culturele activiteiten aanbieden aan jongeren, te weten het Museum voor Moderne Kunst in Arnhem en de Stichting Buitenkunst. Deze beschrijvingen geven een indruk van hoe een museum en een aanbieder van cursussen jongeren bereiken en wat hun visie is op jongeren en cultuurdeelname.

Het literatuuroverzicht dat volgt na dit artikel bevat een selectie van tijdschriftartikelen en boeken over jongeren en cultuurdeelname die verschenen na 2003 en zijn opgenomen in de collectie van het studiecentrum van Cultuurnetwerk Nederland. Naast deze literatuurselectie behelst deze *Zicht op...* een selectie van relevante websites.

Cultuurnetwerk Nederland
Utrecht, juni 2006

* Citaat van een jongere uit: Vogelaar, L. & Rynja, L. (2005). *Kunst & cultuur op de schop: over de kunst- en cultuurbeleving van tieners*. Amsterdam: CJP.

Cultuurdeelname en cultuurbeleving van jongeren¹

Marie-José Kommers en Josefiene Poll

Sinds een aantal jaren krijgen jongeren en hun cultuurdeelname veel aandacht van de overheid en culturele instellingen. Deze aandacht werd structureel na de invoering van het vak CKV1 in 1999 en het eerste Actieplan Cultuurbereik (2001-2004). Voorbeelden hiervan zijn de speciale programma's voor CKV1 (en later CKV vmbo) die culturele instellingen ontwikkelden en de vele culturele projecten voor jongeren die provincies en gemeenten initieerden en ondersteunden in het kader van het Actieplan Cultuurbereik².

Maar wat vinden jongeren zelf van kunst en cultuur, welke culturele activiteiten ondernemen ze, met wie en wat vinden ze leuk? En welke factoren bepalen of jongeren cultureel actief zijn? In dit artikel wordt op basis van literatuurstudie antwoord gegeven op deze vragen. De studie beperkt zich tot de rapporten van recente onderzoeken naar cultuurdeelname en cultuurbeleving van jongeren, aangevuld met onderzoeksrapporten over jongeren in het algemeen.

Het artikel wordt afgesloten met twee projectbeschrijvingen van instellingen die culturele activiteiten aanbieden aan jongeren, te weten het Museum voor Moderne Kunst in Arnhem en de Stichting Buitenkunst. Deze beschrijvingen geven een indruk van hoe een museum en een aanbieder van cursussen jongeren bereiken en wat hun visie is op jongeren en cultuurdeelname.

Welke culturele activiteiten zijn favoriet?

Cultuurparticipatie, ofwel deelname aan culturele activiteiten, is onder te verdelen in actieve en receptieve cultuurparticipatie. Bij actieve cultuurparticipatie gaat het om de activiteit die iemand zelf uitvoert, bijvoorbeeld het volgen van een buikdanscursus of rapworkshop. Receptieve cultuurparticipatie verwijst naar activiteiten waarbij een bezoek wordt gebracht aan bijvoorbeeld een voorstelling of museum. Welke culturele activiteiten jongeren het meest ondernemen is te vinden in een aantal onderzoeken. De meest recente onderzoeken zijn van Poll (2002) en van Couwenbergh & Couwenbergh (2003). In beide onderzoeken wordt aandacht besteed aan zowel actieve als receptieve cultuurparticipatie.

Receptieve cultuurparticipatie

Uit het onderzoek van Poll (2002) onder een kleine 500 jongeren uit Ede blijken bezoeken aan de videotheek, de bibliotheek en de bioscoop de meest populaire receptieve culturele activiteiten. Andere activiteiten die jongeren graag ondernemen zijn het bezoeken van dance- en houseparties, popconcerten, musea en tentoonstellingen en bezienswaardige gebouwen. De minst populaire activiteiten zijn: opera-, jazz- en bluesconcerten, dansvoorstellingen, concerten van harmonie, fanfare of

¹ Dit artikel is een bewerking van de literatuurstudie 'Cultuurdeelname en cultuurbeleving van jongeren' uit 2004 van Cultuurnetwerk Nederland.

² Op de website www.kunstophetweb.nl/ckv1.htm is een aantal links naar websites bijeengebracht van culturele instellingen met een aanbod voor CKV1. Voor beschrijvingen van projecten van het eerste Actieplan Cultuurbereik zie de rapportage van de visitatiecommissie Haks: Wester, M. (red.) (2003). *Van jonge mensen en de dingen die gaan komen. Rapportage over de jaren 2001 en 2002 door de visitatiecommissie cultuurbereik. Actieplan Cultuurbereik 2001-2004*. In opdracht van het Ministerie van OCW, het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG).

brassband, klassieke concerten, het bezoeken van een galerie of atelier, muziek- en kunstuitleen en literaire bijeenkomsten. Ook Couwenbergh & Couwenbergh (2003) die 864 scholieren uit Utrecht en Tilburg ondervroegen, constateerden dat de bioscoop verreweg favoriet is onder jongeren. Daarna volgt een bezoek aan de bibliotheek, muziek/dansfeest/festival en museum of tentoonstelling. Minder graag gaan de jongeren naar een klassiek concert/uitvoering van een koor of een ballet-/dansvoorstelling. De conclusie die uit beide onderzoeken getrokken kan worden over receptieve cultuurparticipatie is dat de klassieke, traditionele genres duidelijk minder bezocht worden dan de populaire, meer toegankelijke genres. Een uitzondering hierop vormen de bezoeken aan musea en bezienswaardige gebouwen.

Actieve cultuurparticipatie

Om een indruk te krijgen van de voorkeuren voor actieve cultuurparticipatie kregen de jongeren in het onderzoek van Poll (2002) negentien activiteiten voorgelegd. Deze varieerden van 'zingen in een band' tot 'graffiti maken'. Hieruit bleek dat jongeren naast lezen, tekenen en schilderen zich veel bezighouden met grafisch werk en het bespelen van een muziekinstrument. Ook houden ze van muziek maken op de computer, fotograferen en verhalen of gedichten schrijven. Activiteiten die niet geliefd zijn bij de Edese jongeren zijn jazzballet/volksdansen, stijldansen/klassiek ballet, toneelspelen, zingen in een band en graffiti spuiten. Couwenbergh & Couwenbergh (2003) vroegen jongeren hun voorkeur uit te spreken over elf culturele activiteiten. Zij constateerden eveneens dat boeken lezen de meest favoriete bezigheid is, gevolgd door foto's en video's maken, op de computer muziek/websites maken, zingen en tekenen/schilderen. Weinig geliefd onder jongeren zijn de activiteiten 'wandkleden maken/werken met textiele vormen', 'boetseren/beeldhouwen/sieraden maken' en 'toneelspelen'. Uit beide onderzoeken blijkt dat de meer toegankelijke genres van actieve cultuurparticipatie (zoals lezen en foto's en video's maken) de voorkeur hebben boven de klassiekere, minder toegankelijke genres (zoals toneelspelen en klassiek ballet).

Samenvattend kunnen we stellen dat jongeren vooral interesse hebben in eigentijdse cultuurvormen. De activiteiten die jongeren ondernemen, moeten aansluiten bij hun jeugd(sub)cultuur en leefwereld. In de Rapportage Jeugd 2002 (Zeijl et al., 2003) staat dit als volgt geformuleerd: 'Hoewel het bereik van de kunsten onder jongeren niet onaanzienlijk is, voelt lang niet iedere jongere zich door de gecanoniseerde³ cultuur aangesproken en spreekt uitgaan binnen de opties die de jeugdcultuur biedt aanzienlijk sterker tot de verbeelding' (p. 72).

Jeugdcultuur en cultuurbeleving

Dat jongeren zich niet of nauwelijks aangesproken voelen door de traditionele cultuuruitingen blijkt ook uit de ontevredenheid van Edese jongeren over het plaatselijke culturele aanbod (Poll, 2002). Ze vinden dat het aanbod niet aansluit bij hun interesses en dat er weinig is dat jongeren aanspreekt. Bijna de helft van alle ondervraagde jongeren vindt dat er iets moet veranderen. Zij willen graag activiteiten die speciaal op hen gericht zijn, zoals dansfeesten, festivals en optredens van bandjes. Ook uit een onderzoek naar de cultuurbeleving van Noord-Brabantse jongeren (Savelkoul et al., 2002) blijkt dat er onder jongeren vraag bestaat naar activiteiten die speciaal voor hen bedoeld zijn. Uit dit onderzoek blijkt bovendien dat jongeren graag een eigen plek willen hebben. Jongeren hebben behoefte te ontkomen aan het gezag van hun ouders, de school en andere autoriteiten. Zij willen graag letterlijk een eigen ruimte om elkaar te ontmoeten en dingen te doen. Wanneer hen wordt

³ De gecanoniseerde cultuur, oftewel de culturele canon wordt in Rapportage Jeugd 2002 als volgt omschreven: 'de schrijvers, componisten, filosofen, schilders en art-film regisseurs die iemand met niveau wordt geacht te kennen' (p. 64).

gevraagd wat zij zouden doen als ze geld zouden krijgen, is het antwoord dat ze een eigen plek willen om muziek te maken, muren te beschilderen etc. Opvallend hierbij is dat zij deze activiteiten niet onder de noemer kunst en cultuur plaatsen, want van die begrippen hanteren zij een veel smallere definitie.

Ook Vogelaar & Rynja, die recent (2005) onderzoek deden naar de kunst- en cultuurbeleving van tieners, constateren dat jongeren een smalle definitie van kunst en cultuur hanteren. Bovendien hebben kunst en cultuur volgens deze onderzoekers een negatief imago onder tieners. Jongeren brengen kunst en cultuur in verband met 'mensen waar ze niets mee hebben en plekken waar ze niet willen zijn'. In de optiek van de ondervraagde tieners staat kunst en cultuur voor 'schilderijen, beelden en allerlei andere traditionele cultuuruitingen die worden vertoond in statige cultuurinstututen waar je vooral jezelf niet mag zijn en allerlei onduidelijke gedragsregels gelden waar een gevoel van intimidatie uitgaat' (p. 17). Wanneer de jongeren echter wordt uitgelegd dat een bezoek aan de bioscoop of een cabaretvoorstelling ook een culturele activiteit is en zij dus wel degelijk cultureel actief zijn, denken zij positiever over kunst en cultuur.

In welk (organisatorisch) verband zijn jongeren cultureel actief?

Couwenbergh & Couwenbergh (2003) vroegen niet alleen aan jongeren welke culturele activiteiten hun voorkeur hebben, maar ook met wie zij de culturele activiteiten ondernemen. Receptieve cultuurparticipatie is – met uitzondering van bibliotheekbezoek - bij uitstek een sociale aangelegenheid, constateren de onderzoekers. Het bezoek aan de klassieke genres (zoals museum) gebeurt het meest in het gezelschap met familie. Met vrienden worden vooral de populaire genres zoals bioscoop, popconcert of muziek/dansfeest bezocht. In de actieve sfeer ondernemen jongeren de meeste activiteiten alleen, zoals lezen, zingen, tekenen en schilderen. Met vrienden zijn de activiteiten dans en foto's en video's maken favoriet.

Poll (2002) heeft niet onderzocht met wie jongeren culturele activiteiten ondernemen. Wel vroeg zij of jongeren lid zijn van een club of een vereniging. Ongeveer veertien procent van de Edese jongeren blijkt lid te zijn van een kunst- en cultuurgerelateerde club. Dit percentage komt overeen met landelijke cijfers (CBS, 2003): in 2001 was dertien procent van de jongeren lid van een vereniging of van een school voor zang, muziek of toneel; ongeveer elf procent van de jongeren volgt een cursus, vaak een muziekcursus. Rapportage Jeugd 2002 vermeldt vergelijkbare cijfers: elf procent van de tieners is lid van een zang- of toneelvereniging.

Jongeren die cursussen willen volgen op cultureel gebied kunnen niet alleen terecht bij verenigingen, maar ook bij centra voor de kunsten. Hoewel er geen cijfers bekend zijn, wordt verondersteld dat centra voor de kunsten weinig jongeren trekken; er komen voornamelijk kinderen en volwassenen. De Vries (2004) verklaart dit vanuit het veranderende consumentengedrag en met veranderingen in de vraag naar cultuureducatieactiviteiten. Vooral jongeren stellen onder invloed van de zapp-cultuur, beleveniseconomie en entertainmentindustrie andere vragen en eisen dan waar de medewerkers van die instellingen aan gewend zijn. Jongeren hebben minder behoefte aan educatie via traditionele overdrachtsvormen, langdurige en vooraf vastgelegde leertrajecten en een schoolse opzet. Zij – en ook steeds meer volwassenen – willen zich minder committeren aan meerjarige leerlijnen, maar willen kortdurende cursussen die snel leiden tot samenspelen in ensembles of bijvoorbeeld samen een dansvoorstelling produceren. Korte trajecten die direct leiden tot een productie, voorstelling of presentatiemoment. Het idee dat iedereen recht heeft op *fifteen minutes of fame* begint ook in de vraag naar kunsteducatie zichtbaar te worden.

Determinanten van cultuurparticipatie

In het voorgaande is aan de orde gekomen welke culturele activiteiten jongeren het liefst ondernemen en met wie. Maar welke factoren bepalen of jongeren cultureel actief zijn?

Milieu van herkomst en opleidingsniveau

Onderzoek dat is uitgevoerd naar cultuurparticipatie (onder andere Nagel, 2004; Couwenbergh & Couwenbergh, 2003; Poll, 2002;) laat steeds weer zien dat de belangrijkste determinanten voor cultuurparticipatie op latere leeftijd het milieu van herkomst en het opleidingsniveau zijn. Zoals Couwenbergh en Couwenbergh (2003) schrijven: 'Voor het opleidingsniveau geldt: hoe hoger de opleiding, hoe hoger de cultuurdeelname. Dit kan verklaard worden met de zogenaamde informatie-verwerkingstheorie: verschillen in cultuurdeelname tussen personen komen voort uit de verschillen om complexe, ook culturele informatie te verwerken. De benodigde vaardigheden en kennis worden in het hoger onderwijs geleerd. Hoewel duidelijk is dat het ouderlijk milieu voor de latere cultuurdeelname van grote betekenis is, is het nog niet duidelijk wat precies doorslaggevend is: de vroege leeftijd waarop de culturele socialisatie plaatsvindt of de socialiserende instantie zelf, de ouders' (p. 25).

Nagel (2004) stelt in haar proefschrift vast dat de – receptieve - participatie in cultuur begint in de bioscoop en – als de kennismaking met cultuur zich voortzet – daarna museum en theater volgen. Pas veel later volgt een eerste bezoek aan een klassiek concert. De leeftijd waarop het eerste bezoek plaatsvindt, is sterk afhankelijk van het milieu van afkomst. Kinderen uit cultureel actieve gezinnen komen eerder in de bioscoop, in een museum of theater en wonen op jongere leeftijd hun eerste uitvoering bij van klassieke muziek dan kinderen uit minder cultureel actieve gezinnen. Voor degenen die niet via de ouders in contact komen met cultuur biedt de school de mogelijkheid dit alsnog te doen. In de leeftijd van twaalf tot achttien jaar zijn het weliswaar nog steeds kinderen van cultureel actieve ouders die de grootste kans hebben om kennis te maken met cultuur, maar in deze leeftijdsfase komen ook veel leerlingen via het onderwijs in aanraking met kunst en cultuur.

Het meest recente onderzoek naar effecten van cultuureducatie in het voortgezet onderwijs op de latere cultuurparticipatie is het CKV1-Volgproject. De centrale vraag van dit onderzoek was of het volgen van het vak CKV1 een blijvende stimulerende werking heeft op de cultuurparticipatie en de waardering voor of kennis van kunst en cultuur van leerlingen. Dit vierjarig onderzoek heeft wel kortetermijneffecten, maar geen middellangetermijneffecten (tot maximaal vier jaar na het afsluiten van CKV1) op cultuurdeelname kunnen aantonen. Dit geldt zowel voor de hogere als de populaire cultuurvormen. Overigens zijn er voor de middellange termijn voorzichtige aanwijzingen dat leerlingen die het vak drie jaar of langer geleden hebben afgesloten meer waardering hebben voor kunst en cultuur (Damen et al., 2003).

Verschil tussen allochtonen en autochtonen

Of er verschil is in (receptieve) cultuurparticipatie tussen allochtone en autochtone jongeren is onderzocht door Couwenbergh & Couwenbergh (2003) en Van Iperen (2003). Uit het eerste onderzoek blijkt dat allochtone jongeren minder vaak een bezoek brengen aan een museum of tentoonstelling, een toneel/theatervoorstelling, de bioscoop, een bezienswaardig gebouw en de bibliotheek. Van Iperen (2003) concludeert eveneens dat allochtone jongeren minder deelnemen aan klassieke cultuur dan autochtone jongeren. Echter, bij vergelijking van allochtone en autochtone jongeren met dezelfde sociaal-culturele achtergronden blijkt dat allochtone jongeren even vaak

deelnemen aan klassieke cultuuruitingen als autochtone jongeren. Bepalend voor de participatie is niet of iemand allochtoon is, maar de mate van cultuurparticipatie van de ouders, het opleidingsniveau van de ouders en het opleidingsniveau van de jongeren zelf. Allochtone jongeren lijken wat betreft cultuurdeelname sprekend op even laag opgeleide autochtone jongeren met ouders die ook laag opgeleid en weinig cultureel actief zijn.

Wat betreft populaire cultuurdeelname (pop- en jazzconcerten, musicals, film en dance events) blijken er volgens Van Iperen geen verschillen te zijn tussen allochtone en autochtone jongens. Allochtone meisjes zijn echter minder cultureel actief als het gaat om deze vormen van cultuur. De belangrijkste determinant van de deelname aan populaire cultuuruitingen is - weer - de mate waarin ouders cultureel actief zijn.

Bij de conclusies over klassieke cultuurparticipatie plaatst Van Iperen twee belangrijke kanttekeningen. Zoals gezegd blijken allochtone en autochtone jongeren niet van elkaar te verschillen wanneer rekening wordt gehouden met achtergrondkenmerken. Maar de groepen jongeren beschikken natuurlijk niet in dezelfde mate over die achtergrondkenmerken. Belangrijke determinanten van cultuurparticipatie zijn een hoog opleidingsniveau en frequente cultuurparticipatie van de ouders. Allochtone jongeren hebben in mindere mate deze achtergrondkenmerken. Zij hebben veelal ouders die lager opgeleid zijn dan ouders van autochtone jongeren. Daarnaast zijn allochtone ouders minder cultureel actief dan autochtone ouders (als het gaat om aanbod uit het reguliere circuit). Verder zijn de allochtone jongeren zelf vaak lager opgeleid; het opleidingsniveau van de jongeren is ook een determinant van de cultuurdeelname, althans van de klassieke cultuur. Het feit dat allochtone jongeren voor wat betreft deze drie kenmerken een achterstand hebben, betekent in de praktijk dat allochtone jongeren gemiddeld genomen minder cultureel actief zijn. Een tweede kanttekening is dat in de voor het onderzoek gebruikte gegevensbestanden (onder andere bestanden van het CKV1-Volgproject) de cultuurdeelname betrekking heeft op een breed scala van culturele activiteiten (van klassiek concert tot dance event). De gestelde vragen in het onderzoek gaan echter vaak uit van traditionele plekken voor cultuuruitingen zoals theater, podia, musea en bioscopen. Er zijn geen vragen gesteld over bezoeken aan specifieke allochtone culturele activiteiten (zoals bepaalde culturele feesten) of aan instellingen als een moskee, tempel, kerk, zalencentrum, wijkgebouw.

Opvallend is dat Couwenbergh & Couwenbergh (2003) concluderen dat het behoren tot een allochtone bevolkingsgroep positief van invloed is op het actief beoefenen van zang, gedichten of verhalen schrijven, dansen, wandkleden maken/werken met textiel en het lezen van boeken. In geen enkele activiteit is de deelname van allochtone jongeren minder dan die van autochtone jongeren, integendeel zelfs. De onderzoekers maken onderscheid tussen Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse en 'overige' allochtone jongeren. Aan vijf van de elf activiteiten nemen Marokkaanse jongeren vaker deel dan autochtone jongeren, namelijk boeken lezen, zingen, dansen, wandkleden maken/werken met textiel en gedichten/verhalen schrijven. De Turkse jongeren zijn in de laatste drie genoemde activiteiten ook actiever dan de autochtone jongeren. De jongeren uit overige landen zijn bij een drietal activiteiten actiever dan de autochtone jongeren, te weten wandkleden maken/werken met textiel, gedichten/verhalen schrijven en zingen. De Surinaams/Antilliaanse jongeren lijken wat actieve cultuurparticipatie betreft het meest op de autochtone jongeren, zij zijn slechts in één activiteit actiever namelijk (volks/stijl)dansen/ballet.

Sekse

Van Iperen (2003) constateerde in zijn onderzoek naar de verschillen in cultuurdeelname tussen allochtone en autochtone jongeren dat wat betreft populaire cultuurdeelname (pop- en jazzconcerten,

musicals, film en dance events) allochtone meisjes minder cultureel actief zijn dan allochtone (en autochtone) jongens.

Deze constatering roept de vraag op of er meer verschillen zijn in cultuurdeelname tussen jongens en meisjes en in hoeverre sekse ook een determinant is. Uit het onderzoek van Couwenbergh & Couwenbergh (2003) blijkt dat meisjes meer klassieke receptieve kunstvormen bezoeken dan jongens. Zij gaan vaker dan jongens naar een museum, een toneel/theatervoorstelling en een ballet/dansvoorstelling en brengen vaker een bezoek aan de bibliotheek. Ook op het gebied van actieve cultuurparticipatie stellen de onderzoekers vast dat meisjes overduidelijk het meest actief zijn, met uitzondering van het maken van muziek met de computer/websites maken. Deze conclusie wordt onderschreven door onderzoeksbureau Orius (2003). Meisjes zijn bovendien vaker lid van culturele verenigingen, zoals zang- of toneelverenigingen, zo staat te lezen in de Rapportage Jeugd 2002. Op basis van deze onderzoeksgegevens kan gesteld worden dat (autochtone) meisjes over de hele linie cultureel actiever zijn dan jongens en dat sekse een determinant is voor cultuurparticipatie.

Twee praktijkbeschrijvingen

Idealiter zouden deze onderzoeken resulteren in dé methode om jongeren in de praktijk te bereiken. Maar net als de onderzoekresultaten is de praktijk divers. Hieronder volgen twee praktijkbeschrijvingen die deze diversiteit laten zien: de ene praktijk richt zich op beeldende kunst en betreft receptieve cultuurdeelname. Het gaat dan om de tentoonstelling 'Neverland' die het Museum voor Moderne Kunst Arnhem realiseerde in samenwerking met een groep jongeren. De andere praktijk richt zich op theater en betreft actieve cultuurdeelname: tijdens de theaterweek van Stichting Buitenkunst kunnen jongeren in de leeftijd van 12-16 jaar kennis maken met verschillende facetten van de theaterwereld.

Museum voor Moderne Kunst Arnhem - Neverland

In 2002 startte het Museum voor Moderne Kunst Arnhem (MMKA) het project Neverland. Met dit project wilde het museum niet alleen een interessante hedendaagse kunsttentoonstelling neerzetten, maar ook uitzoeken hoe deze tentoonstelling zou kunnen aansluiten bij de wensen, behoeften, belevingswereld en kennis van jongeren. Met dit project wilde het MMKA laten zien dat het jongeren en hun ideeën van kunst en cultuur serieus neemt. Het eindresultaat moest een combinatie van ideeën van jongeren en museale kennis en ervaring zijn. Door de eigen kennis in te zetten waarborgde het museum de kwaliteit van de tentoonstelling en door samen te werken met jongeren hield het tegelijk rekening met hun ideeën en behoeften.

Het MMKA nodigde zeven jongeren uit in de leeftijd 15/16 van het Olympuscollege Arnhem om in brainstormsessies na te denken over dat wat zij zouden willen zien in een museum voor hedendaagse kunst. De uitkomsten van de sessies werden voorgelegd aan een tweede groep jongeren van een andere school. Daarnaast brachten de jongeren een bezoek aan verschillende instellingen voor beeldende kunst, zodat zij kennis konden maken met hedendaagse kunst en met verschillende manieren van tentoonstellen. Al snel werd duidelijk dat ze vooral kunstwerken interessant vonden die verschillende zintuigen prikkelen of aanzetten tot ontdekken. Daarnaast vonden ze het belangrijk dat de kunstenaar persoonlijke elementen liet zien in zijn werk en dat het werk autobiografisch was. Met deze bevindingen in het achterhoofd deed het museum onderzoek naar kunstwerken die aan deze voorwaarden voldeden. Het werk van de geselecteerde kunstenaars werd vervolgens aan de jongeren voorgelegd. Het museum en de jongeren kozen uiteindelijk samen zes kunstenaars die foto's en

installaties maken. Het museum zocht tijdens het proces constant naar het antwoord op de vraag: hoe maak je een tentoonstelling die jongeren aanspreekt zonder de autonomie van de kunstenaar en het kunstwerk in gevaar te brengen?

Na de selectie van de kunstenaars werden de jongeren betrokken bij de PR, de publieksparticipatie en de informatie voor bezoekers. In de sessies die volgden kwamen vragen aan de orde als: hoe communiceer je een tentoonstelling op een interessante manier naar je leeftijdsgenoten? Welke informatie geef je? De jongeren wilden graag aantrekkelijk vormgegeven, niet te uitgebreide informatie (zodat er nog ruimte was voor eigen invulling), filmpjes en citaten op de muur in plaats van ellenlange teksten. Daarnaast vonden de jongeren het belangrijk dat je mensen kunt aanspreken om meer te weten te komen: hostesses en dan het liefst jongeren zelf.

De tentoonstelling opende op 7 november 2003 en liep tot 29 februari 2004. De titel 'Neverland' verwijst naar de inhoud van de tentoonstelling: andere werkelijkheden. Na afloop is het project uitgebreid geëvalueerd. CKV1-leerlingen, willekeurig publiek en experts zijn ondervraagd. Alle groepen hadden overwegend een positieve indruk van de tentoonstelling. De manier van tentoonstellen werd gewaardeerd door de bezoekers en de CKV1-leerlingen. De experts waardeerden vooral het experimentele karakter van het project: het museum is de dialoog met de jongeren aangegaan en heeft ze ook serieus genomen. Wel vonden de experts het bijvoorbeeld jammer dat de dialoog tussen kunstenaar en jongeren beperkt bleef tot interviews tussen de kunstenaars en de jongeren. Wat het MMKA als conclusie trok? Dat het vooral verder moest gaan met experimenteren. De tentoonstelling Fam. in 2004 had hetzelfde concept alleen werd deze uitgevoerd met studenten van de kunstacademie. Ook voor de toekomst staat een aantal tentoonstellingen gepland met dezelfde werkwijze als Neverland.

Stichting Buitenkunst – Theater 12-16

Stichting Buitenkunst organiseert verschillende kunstprojecten op het gebied van dans, theater, muziek, literatuur en beeldende kunst. Deze projecten vinden plaats in de buitenlucht tijdens de zomerweken en in weekenden zoals het Pinksterweekend. De begeleiding wordt gedaan door professionele kunstenaars, theatermakers, muzikanten, dansers en schrijvers. Er zijn verschillende projecten voor verschillende leeftijdsgroepen: volwassenen, jongeren, kinderen en kleuters.

Eén van hun projecten heet 'Theater 12-16' en is gericht op jongeren in de leeftijd van 12 tot 16 jaar. Gedurende een week kunnen ongeveer 50 jongeren intensief aan de slag met theater en alles wat daarbij komt kijken. Eén van de onderdelen is bijvoorbeeld dat de jongeren samen met een professionele theatermaker werken aan een voorstelling die aan het einde van de week door hen wordt gespeeld. In andere onderdelen van de theaterweek wordt ook aandacht gegeven aan andere dingen dan alleen acteren. Zo zijn er workshops schrijven, vormgeving, decorbouw en techniek. Ook deze workshops worden gegeven door professionals.

De theaterweek trekt vooral jongeren die al interesse hebben in de theaterwereld. Buitenkunst omschrijft het op de website als volgt: 'Om mee te doen aan een theaterweek heb je geen ervaring nodig. Iedereen kan meedoen. Wel is het belangrijk dat je het leuk vindt om met anderen theater te maken en hard te werken. De theaterweken zijn een goede manier om erachter te komen wat jij met theater hebt en of je er misschien serieus mee verder wilt.'

Buitenkunst stelt zich niet als doel om jongeren te bereiken die uit zichzelf niet geïnteresseerd zijn in kunst. Arthur Schmidt, directeur: 'Jongeren benaderen we net als alle andere doelgroepen. Dan is het

uitgangspunt altijd de kunstdiscipline en de kennis die je daarover hebt. De deskundigheid en de passie van de docenten stimuleren de deelnemers, of ze nu jong of oud zijn. Als jongeren geïnteresseerd zijn, komen ze vanzelf wel.'

Schmidt erkent wel dat hij graag zou zien dat er meer jongeren uit zichzelf interesse tonen. Schmidt: 'Op het moment dat kunst voor jongeren heel gewoon is, hoef je als culturele instellingen minder tijd en aandacht te besteden aan de werving. Maar kunst is voor jongeren niet heel gewoon. In Nederland hoort het niet bij de cultuur. Kunst wordt kinderen niet met de paplepel ingegoten. Hier ligt een taak voor de scholen. Nu wil ik niet zeggen dat er op scholen niets gebeurt. Maar als je vergelijkt hoeveel tijd er wordt besteed aan bijvoorbeeld tekenen en muziek en hoeveel tijd er aan de cognitieve ontwikkeling wordt gegeven, dan is die verhouding wel erg scheef. Op scholen moet er evenwichtiger aandacht besteed worden aan de cognitieve, lichamelijke, kunstzinnige en sociale ontwikkeling.'

Auteurs zijn werkzaam bij Cultuurnetwerk Nederland.

Geraadpleegde literatuur

CBS (2003). *Jeugd 2003, cijfers en feiten*. Voorburg: CBS.

Couwenbergh, Ch. & Couwenbergh-Soeterboek, N. (2003). *Cultuurparticipatie*. Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht, Vakgroep Algemene Sociale Wetenschappen. Tracé Cultuur, Zorg en Welzijn.

Damen, M-L., Ganzeboom, H., Haanstra, F. & Nagel, I. (2003). *Momentopnames CKV1. Eindrapportage CKV1-Volgproject*. (Cultuur + Educatie; 8). Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.

Iperen, W. van (2003). *Verschillen in cultuurdeelname tussen allochtone en autochtone jongeren. Een vergelijking op basis van gegevens van het CKV1-Volgproject*. In H.B.G. Ganzeboom (red.), *Jaren van onderscheid: trends in cultuurdeelname in Nederland* (pp. 120-150) (Cultuur + Educatie; 7). Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.

Nagel, I. (2004). *Cultuurdeelname in de levensloop*. Utrecht: ICS. Proefschrift Universiteit Utrecht.

Poll, J. (2002). *Tussen behoefte en competentie: een onderzoek naar cultuurdeelname onder Edese jongeren*. Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht.

Qrius (2003). *Jongeren 2003: niets willen missen*. Amsterdam: Qrius.

Savelkoul, I., Schermel, A., Schilte, E. & Hof, M. van 't. (2002). *Kiss the future : rapport over een onderzoeks- en activiteitenproject naar de cultuurbeleving van jongeren*. 's-Hertogenbosch/Utrecht: Provincie Noord-Brabant/Cultuurnetwerk Nederland.

Vogelaar, L. & Rynja, L. (2005). *Kunst & cultuur op de schop: over de kunst- en cultuurbeleving van tieners*. Amsterdam: CJP.

Vries, A. de (2004). *Centra voor de kunsten voor de keuze. Op weg naar culturele dienstverlening*. In: M-J. Kommers (red.), *Zicht op... centra voor de kunsten*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.

Wester, M. (red.) (2003). *Van jonge mensen en de dingen die gaan komen. Rapportage over de jaren 2001 en 2002 door de visitatiecommissie cultuurbereik. Actieplan Cultuurbereik 2001-2004*. In opdracht van het Ministerie van OCW, het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG).

Zeijl, E. (red.) (2003). *Rapportage jeugd 2002*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

[Link naar literatuur en websites Zicht op... jongeren en cultuurdeelname](#)